

sjeveroistočnim zemljama. Poglavlje je potkrijepljeno mnoštvom dokumenata, analiza, studijama iz toga razdoblja i opširnim bilješkama koje uvode u srž problematike. Autor tumači političke, društvene, vojne i crkvene okolnosti toga doba, koje imaju odraz i u ovo naše vrijeme. To se posebice odnosi na njegovu misiju u Rusiji za cara Fedora I. i njegova regenta Borisa Godunova. Autor dokumentima objašnjava temelje (ne samo) tadašnjih stajališta Rusije, a osobito ruske pravoslavne crkve prema Papi i katolicima općenito. Zainteresiranim za sadašnje odnose Svete Stoliце i Rusije ova knjiga je povijesni priručnik višestoljetnih suodnosa.

Posljednje poglavlje ove knjige posvećeno je Komulovićevu ulasku u Družbu Isusovu, njegovu djelovanju u Rimskom kolegiju, suradnji s Bartolom Kašićem u Ilirskoj akademiji te posljednjemu razdoblju života u Dubrovniku (1604.–1608.). Iz dopisivanja s tadašnjim isusovačkim generalom Claudiom Aquavivom saznajemo mnogo o društvenom, političkom, gospodarskom i crkvenom stanju u Republici. Autor djelu *Zarcalo od ispoviesti* (1606.) pridaje posebnu važnost, jer se kroz njega razaznaje duhovno i moralno stanje vjernika u Dubrovniku.

Ova monografija znanstveno je djelo te od čitatelja pretpostavlja određeno poznavanje tadašnjih prilika u Europi. Na kraju knjige dodan je detaljan popis izvora i studija o Komuloviću: arhivsko gradivo, njegova tiskana djela, objavljena pisma, izvješća, dokumenti, članci i knjige koje produbljuju poznavanje vremena i osoba s kojima je Komulović bio u nekom odnosu. Posebice je korisno detaljno kazalo imena i geografskih pojmova.

Knjiga Tončija Trstenjaka *Aleksandar Komulović: Split 1548. — Dubrovnik 1608.*, u izdanju Književnoga kruga Split, ima 200 stranica teksta na B6 for-

matu i opremljena je s mnoštvom grafički vrlo dobro otisnutih slika u boji: osoba, bakroreza gradova, zemljopisnih karata te preslika naslovnica knjiga i prvih hrvatskih katekizama.

Ova je knjiga vrijedan doprinos upoznavanju jednoga od najistaknutijih Hrvata toga vremena, nažalost još uvijek slabo poznatoga u našoj kulturnoj javnosti. Također ova knjiga donosi poticaj mladim istraživačima da se prihvate ovakvih temeljnih tema, koje su neistražene a temeljno važne za stvaranje slike o tim dramatičnim vremenima hrvatske povijesti. Arhivsko gradivo koje se odnosi na Hrvate, pohranjeno u Rimu, Veneciji, Beču, Budimpešti, Carigradu i drugdje, čeka svoje istraživače poput Tončija Trstenjaka, koji je više godina života posvetio istraživanju života i djela p. Komulovića. Svakako nezaobilazno djelo o hrvatskoj povijesti 16. i ranoga 17. stoljeća.

Ivica Musa

Vladimir Lončarević, *Godina i vječnost*. Zagreb: Alfa, 2024.

Vladimir Lončarević napisao je zanimljiv roman *Godina i vječnost*. Njegova se tema može razabrati već iz autorove posvete otisnute na prvoj stranici: "Vječitoj i otajnoj Hrvatskoj, o 1100. obljetnici Kraljevstva i 25. obljetnici smrti njezina Predsjednika Utemeljitelja." Doista, taj roman jest svojevrsni *hommage* prvomu predsjedniku Republike Hrvatske, tim vrijedniji što ga je napisao neposredni svjedok opisanih zbivanja. Međutim, kao što stručnjaci za slavni roman Marcela Prousta *U traganju za izgubljenim vremenom* nerijetko ističu da u središtu toga romana (ipak) nije osoba, nego je glavni lik toga romana samo vrijeme, tako bi se i za Lončarevićev roman moglo ustvrditi da je u središtu njegova teksta također vrijeme, jedno doba, prijelomnica hrvatske naci-

onalne povijesti. To je vrijeme radanja i rane mladosti suvremene hrvatske države. Unatoč tomu što su imena likova u romanu “uopćena” njihovim dužnostima (primjerice Predsjednik), podrijetlom (Bodul) ili zvanjima (Slikar), to je ipak “roman s ključem” jer u tim likovima i nije odveć teško prepoznati stvarne osobe. To se čini važnim zato što ukazuje na to da je taj roman, prije no fikcija, zapravo svjedočanstvo, suptilna freska jednoga presudnoga vremena. Koristeći se bogatim povijesnim i literarnim aluzijama, Lončarević ostvaruje povijesno-simbolički dijalog između naraštaja i epoha. Iako se oslanja na stvarne događaje, njegov roman teži nadilaženju povijesnih činjenica otvarajući se prema nadpovijesnoj moralnoj, i u konačnici metafizičkoj poruci.

S obzirom na to da smo od toga vremena udaljeni već četvrt stoljeća i više, uzimajući u obzir “mijenu vremena” i činjenicu da je doba kojim se bavi Lončarevićev roman neizbježno minulo, postavlja se pitanje: postoji li hermeneutički ključ koji bi današnjemu čitatelju olakšao razumijevanje toga vremena? Jedan je od mogućih ključeva moguće naći u sjećanju Ivana Vekića, jednoga od Tuđmanovih bliskih suradnika, ratnoga ministra unutarnjih poslova (1991.–1992.). On je pripovijedao kako je neposredno nakon izlaska s birališta na prvim slobodnim, demokratskim izborima u Hrvatskoj susreo starca koji mu je rekao upečatljive riječi što ih ovdje navodimo po sjećanju: “Danas za vas nisu glasovali samo živi, danas su vam glas dali i mrtvi, sve rasute kosti onih koji su sanjali hrvatsku državu i njenu slobodu, a nisu je doživjeli, svi oni s križnih putova, svi preminuli patnici koji su s čežnjom za Hrvatskom šutke pred križem sklapali ruke, svi su vam oni danas dali glas. Pazite!” Čuvši tu poruku, Ivan Vekić odmah je shvatio dvoje: prvo, da to nipošto nije bila če-

stitka nego opomena i, drugo, da u tim riječima zapravo nije bila riječ o vremenu — nego o vječnosti. To bi doista mogao biti ispravan hermeneutički ključ za čitanje romana *Godina i vječnost*.

Roman se sastoji od tri dijela, od kojih svaki nosi simboličnu završnu riječ kojima je teško previdjeti metafizički prizvuk: prvi dio zatvara se “mrakom”, drugi “svjetlom”, treći “vremenom”. Posljednje poglavlje svojevrсна je iznimka jer završava “Bogom”, a epilog je zatvoren riječju “vječnost”. Ti su pojmovi znakovi na putu kojim prolazi roman. Takva organizacija poglavlja uspostavlja narativni ritam koji se kreće od prolaznih do trajnih tema, reflektirajući autorovu želju da prikaže povijesna zbivanja kao stadije na putu prema metafizičkomu razumijevanju nacionalne sudbine. Svaki dio romana funkcionira kao zaseban ali međusobno poveziv stadij u postupnom rastvaranju složenih odnosa između povijesti, narodne borbe i obzora vječnosti, koji se u toj povijesti istovremeno i skriva i otkriva.

Time Lončarevićeva naracija funkcionira ne samo kao kronika, nego i kao alegorija, pružajući čitatelju osjećaj “sakralizirane povijesti”, koja nadilazi prostorne i vremenske okvire, te tako preobražena postaje dijelom vječne borbe za pravедnost i istinu. Takav pristup upućuje na razumijevanje povijesti koja nije samo prolazan tijek, nego se u njoj očituju trajni uzvišeni ideali nacionalne slobode i kršćanskih vrijednosti.

Zbivanja u romanu tako se zgušnjavaju, čime se ispod tkanja vremenitih, prolaznih događaja mogu razabrati njihovi trajni, neprolazni obrisi. Zbog toga se roman može čitati i kao prišaptaj o svojevrсноj “teologiji” nacionalne povijesti, onoj istoj o kojoj je nerijetko jednostavnim i vjerodostojnim riječima govorio kardinal Franjo Kuharić. Upitan o čemu je razmišljao suočavajući se s teškoćama “tjeskobnih vremena” naše

povijesti, kardinal bi sa smiješkom odgovarao: "Znao sam da Bog vodi našu povijest!" Baš je u tom svjetlu zanimljiv izbor ilustracije na naslovnici Lončarevićeva romana. To je freska iz kapelice Majke Božje Kraljice Hrvata na Sljemenu *Krist u hrvatskoj povijesti*. U tom bi odnosu mogla biti skrivena ključna poruka i tema Lončarevićeva romana. Štoviše, jedno od neprevidljivih obilježja toga teksta njegova je protkanost obiljem citata velikana nacionalne i europske kulture. Ti velikani kao da su na to Lončarevićevo razmeđe vremena i vječnosti pozvani ne samo kao sugovornici, nego i kao supripovjedači. U svojem karakterističnom stilu, Lončarević gradi likove kao arhetipske predstavnike hrvatske povijesti, što uključuje ne samo Predsjednika Utemeljitelja, nego i likove koji prate njegov put, bilo kao suradnici, kritičari ili nositelji različitih povijesnih tereta. Njegov odnos prema povijesti uvelike je obojen filozofskim

pitanjem identiteta i sudbine. Kao što povjesničari nastoje razumjeti osobe kojima se bave, tako se i Lončarević suočava s izazovima interpretiranja njihovih djela i odluka, podsjećajući da je svaki naraštaj odgovoran pred onima koji su svojom sudbinom oblikovali povijest i njezin tijek. Na taj način roman postaje svojevrsna simfonija glasova prošlosti, svjedočanstvo naraštaja koji su se mišlju, riječju i djelom borili za onu nadvremenu sastavnicu hrvatske povijesti.

Godina i vječnost stoga nije samo roman o povijesnim događajima. To je poziv na suočavanje s poviješću kao kolektivnim moralnim i duhovnim zadatkom. Lončarević svojom naracijom uspijeva stvoriti izrazito meditativan prostor koji podsjeća na duhovne zavjete i svjetovne prisege, zaborave i prisjećanja koja nastavljaju živjeti u čitateljevoj interpretaciji i refleksiji.

Daniel Miščin